

Urszula DWORSKA-KACZMARCZYK

ORCID: 0000-0003-3595-7913

*Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN
w Krakowie*

Znaczenie literatury dziecięcej w stymulowaniu rozwoju społeczno-moralnego dzieci w wieku przedszkolnym

Abstract: The Importance of Children's Literature in Stimulating the Socio-moral of Preschool Children

One of the possibilities to stimulate the development of social and moral preschool children is to read them fairy tales. Regular contact with the child's book stimulates the intellectual and emotional development as well as conducive to the liberation of the children expression. The paper will be presented examples of initiatives taken by the Cracow's kindergartens aimed at presenting children works from the canon of children's literature and encourage them to associate with literature.

Keywords: children's literature, stimulating the development of socio-moral, preschool children

Słowa kluczowe: literatura dziecięca, stymulowanie rozwoju społeczno-moralnego, dzieci w wieku przedszkolnym

Wstęp

Literatura dziecięca przez wiele stuleci była postrzegana instrumentalnie. Maria Molicka (2002, s. 125) zwraca uwagę, że pod koniec lat dwudziestych XX w. literatura dla dzieci oprócz pełnienia funkcji wychowawczej nabrała również wartości artystycznej, która obejmuje „treść i formę konstrukcyjną, a także język” (tamże). Odtąd dzieła literatury dziecięcej miały za zadanie „rozbudzać zainteresowania czytelnicze, zaspokajać ciekawość, udzielać odpowiedzi na ważne pytania, przekazywać wartości moralne, dostarczać wielu wzruszeń oraz ukształtować smak estetyczny” (tamże).

Literatura w życiu każdego człowieka, zwłaszcza dziecka, odgrywa znaczącą rolę. Pierwszymi przewodnikami dziecka po świecie wyobraźni są rodzice/opie-

kunowie, którzy zapoznają je z kołysankami, wyliczankami, piosenkami, bajeczkami, a w późniejszym okresie — z klechdami i baśniami (Baluch, 2005, s. 12; Ungeheuer-Gołąb, 2012, s. 21). Według Alicji Baluch (1993, s. 15) literatura dziecięca jest naturalnym wprowadzeniem dziecka do literatury pięknej, niosącym ze sobą naukę rozumienia „najgłębszych złóż kultury” (tamże). Utwory literackie pomagają zrozumieć siebie i innych, przetrwać złe chwile, a także pomnożyć te dobre (tamże).

Zdaniem A. Baluch (1996, s. 7) literacka przygoda dziecka rozpoczyna się, zanim zacznie ono samodzielnie oglądać książki z kolorowymi ilustracjami. Według Anny Ożyńskiej-Zborowskiej (2002, s. 67–71) już dziecko w okresie niemowlęcym zaczyna obcować z papierem przez poznanie wielozmysłowe z zastosowaniem różnych sposobów badania właściwości danego przedmiotu. Ilustracje w utworach literatury dziecięcej bardzo często są pierwszymi dziełami sztuki, z którymi dziecko obcuje. Dlatego ważne jest, aby ilustracja w książkach dla najmłodszych stanowiła kompozycję harmonijną i spójną wraz z tekstem literackim, którego jest dopełnieniem. Ponadto dzięki ilustracjom, które wzbogacają książkę, dziecko kształtuje swoje nastawienie do bohaterów i postaci w niej występujących oraz rozwija zdolność empatii. Jak zauważa Anna Boguszewska (2009, s. 20–22), dziecko z czasem jest w stanie coraz lepiej odczytywać i rozumieć ilustracje tworzone z myślą o osobie dorosłej. Poziom edytorski utworów adresowanych do najmłodszych jest zwykle wysoki, są one atrakcyjne pod względem estetycznym, zwłaszcza kolorystycznym (Ożyńska-Zborowska, 2002, s. 67–71).

Domowe czytanie

W ujęciu Alicji Ungeheuer-Gołąb (2011, s. 31–33) domowe czytanie realizowane jest przez najbliższe osoby w życiu dziecka (rodziców/opiekunów, dziadków, wujostwo, starsze rodzeństwo) i odbywa się w domu rodzinnym. Służy to prezentowaniu utworów literatury dla najmłodszych w atmosferze bezpieczeństwa, pozwalającej na utrzymanie bliskiego kontaktu i podtrzymywanie więzi między dzieckiem a pośrednikiem lektury.

Autorzy programu „Cała Polska czyta dzieciom — All of Europe Reads to Kids” opracowali listę korzyści z codziennego czytania dzieciom na głos, które:

- 1) zaspokajają podstawowe potrzeby emocjonalne dzieci — miłości, uwagi,
- 2) tworzy silne więzi między dziećmi a dorosłymi, którzy im czytają,
- 3) wspiera rozwój psychiczny dziecka,
- 4) podnosi poczucie własnej wartości,
- 5) poszerza zasób słownictwa,
- 6) przygotowuje do samodzielnego czytania i pisania,

- 7) uczy umiejętności samodzielnego myślenia — logiki, myślenia przyczynowo-skutkowego oraz krytycznego,
- 8) pobudza wyobraźnię,
- 9) poprawia koncentrację,
- 10) ćwiczy pamięć,
- 11) pozwala dzieciom zdobyć szeroką wiedzę ogólną,
- 12) ułatwia naukę i pomaga osiągnąć sukces w szkole,
- 13) pozwala dzieciom dostrzec różnicę między dobrem a złem, a także rozwijać wrażliwość moralną,
- 14) rozwija poczucie humoru,
- 15) jest świetną rozrywką,
- 16) chroni przed uzależnieniem od telewizji lub komputerów,
- 17) jest zdrową ucieczką od nudy, porażki i problemów,
- 18) chroni przed zagrożeniami kultury masowej,
- 19) zapobiega zachowaniom aspołecznym,
- 20) buduje nawyk czytania i poszukiwania wiedzy (na podstawie *Proclamation of the „All of Europe Reads to Kids” programme*, http://www.allofpolandreads-tokids.org/ckfinder_pliki/files/Packet%20All%20of%20Europe%20Reads%20to%20Kids%20EN.pdf).

Badania własne i ich wyniki

Jedną z form stymulowania rozwoju społeczno-moralnego dzieci w wieku przedszkolnym jest czytanie bajek i baśni. W Polsce podjęto wiele działań, dzięki którym dzieci mają szansę obcować z literaturą. W poniższym artykule zaprezentowane zostaną przykłady inicjatyw podejmowanych przez krakowskie placówki wychowania przedszkolnego, które mają na celu zapoznanie dzieci z utworami z kanonu literatury dziecięcej oraz zachęcanie ich do obcowania z literaturą. Badania ankietowe przeprowadzono wśród 60 nauczycielek, które pracują w krakowskich przedszkolach publicznych i niepublicznych.

Pierwsze pytanie dotyczyło działań podejmowanych przez krakowskie przedszkola w ramach współpracy z instytucjami kulturalno-oświatowymi. Czterdzieści siedem nauczycielek współpracuje z biblioteką publiczną w dzielnicy, w której znajduje się przedszkole. Dwadzieścia dwie nauczycielki współpracują z Teatrem Groteska, jednym z najstarszych i najbardziej znanych teatrów lalkowych w Polsce, posiadającym bogatą repertuarowo Scenę dla Dzieci (<http://www.groteska.pl>). Nauczycielki dodają, że przedszkola współpracują również z takimi instytucjami, jak:

— Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie, w której organizowane są zajęcia dla przedszkolaków, np. „Od tabliczki glinianej do e-booka” (9 odpo-

wiedzi) (<https://www.rajska.info/oferta/88-zajecia-i-szkolenia/dla-przedszkolakow.html>);

— Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, w której realizowane są zajęcia dla dzieci w wieku przedszkolnym, np.: „Franklin w bibliotece”; tworzenie własnej książeczki z ilustracjami na podstawie tekstów literackich oraz zwiedzanie biblioteki; tworzenie zakładki do książki oraz zwiedzanie biblioteki (3 odpowiedzi) (http://www.pbw.edu.pl/images/ofertaedukacyjna/krakow/dlaszkol/przedszkola/2019_09_17.pdf);

— Nowohuckie Centrum Kultury, w którym działa Nowohucki Uniwersytet Dzieci oraz biblioteka, która dysponuje kąciem czytelnictwa dla najmłodszych i organizuje spotkania autorskie z twórcami literatury dziecięcej (2 odpowiedzi) (<https://nck.krakow.pl/zajecia/filtruj/zajecia-0-16-0-62-0-0/>; <https://nck.krakow.pl/oferta/biblioteka/>).

Oto przykładowe wypowiedzi nauczycielek:

Dzieci raz w roku jeżdżą do wymienionych bibliotek w celu zwiedzania oraz przybliżenia informacji, na czym polega praca bibliotekarza, po co są biblioteki, co się w nich wypożycza, jak należy się zachowywać w bibliotece, jak dbać o książki, jak naprawiane są stare książki? Do Teatru Grotteska dzieci jeżdżą bardzo często na sztuki wystawiane. Dzięki częstym wyjazdom dzieci doskonale znają teatr, chętnie jeżdżą na spektakle (nauczycielka przedszkola niepublicznego, staż pracy do 5 lat).

W bibliotece odbywają się zajęcia, które mają na celu promowanie czytelnictwa wśród dzieci, odbywają się również spotkania z autorami książek. W teatrze i w NCK mamy przyjemność oglądać spektakle, których treść często związana jest z literaturą dziecięcą (nauczycielka przedszkola publicznego, staż pracy 6–10 lat).

Spotkania z literaturą — słuchanie fragmentów książek, teatryki i warsztaty teatralne, np. laleczki z bajeczki (nauczycielka przedszkola publicznego, staż pracy 11–15 lat).

Udział w warsztatach mających na celu przybliżenie dzieciom wybranych utworów literatury dziecięcej lub postaci literackich; tworzenie grupowych książek; zapoznanie z biblioteką i jej znaczeniem; poznanie legend i obyczajów na przykładach literatury i zbiorów muzealnych; warsztaty typu „Jak powstaje książka?” (nauczycielka przedszkola publicznego, staż pracy 6–10 lat).

Ponadto na terenie miasta Krakowa kino Kijów oferuje najmłodszym widzom specjalne weekendowe seanse filmowe z serii „Czytanie przy ekranie” (https://www.kijow.pl/czytanie_przy_ekranie_2019_2020.html), połączone z czytaniem bajki, które poprzedza prezentację filmu. Z kolei Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha realizuje projekt „Bajki i baśnie japońskie”, przeznaczony dla dzieci od trzech lat, w ramach którego prezentowane są utwory literatury japońskiej — bajki, baśnie i legendy. Po wysłuchaniu bajek japońskich dzieci wraz z opiekunami uczestniczą w warsztatach tematycznie nawiązujących do prezentowanych wcześniej tekstów. Na koniec spotkania dzieci ma-

Logo kampanii społecznej „Cała Polska czyta dzieciom”, www.calapolskaczytadzieciom.pl

ją możliwość degustacji japońskiej herbaty oraz poczęstunku związanego z tematem zajęć (<http://manggha.pl/cykl/bajki-i-basnie-japonskie>).

Pytanie drugie dotyczyło organizowania spotkań dzieci z polskimi autorami literatury dziecięcej przez nauczycielki przedszkola. Z analizy uzyskanych odpowiedzi wynika, że większość nauczycielek (20 odpowiedzi) organizuje spotkania z pisarką Ewą Stadtmüller. Ponadto wymieniono pisarzy takich jak: Anna Chachulska (4 odpowiedzi) oraz Grzegorz Kasdepke (4 odpowiedzi). Dwie respondenci podejmują współpracę z poetami ludowymi.

Pytanie trzecie dotyczyło organizowania spotkań dzieci z rodzicami, podczas których prezentowane byłyby fragmenty utworów literatury dziecięcej. Z analizy uzyskanych odpowiedzi wynika, że większość nauczycielek organizuje takie spotkania (33 odpowiedzi). Oto przykładowe wypowiedzi:

Kilka razy w roku rodzice i najbliżsi dzieci są zapraszani do przedszkola w ramach akcji czytelniczych (nauczycielka przedszkola publicznego, staż pracy 6–10 lat).

W okresie jesienno-zimowym odbyło się kilka spotkań, m.in. „Popołudnie z poezją” i „Popołudnie z baśnią” (nauczycielka przedszkola publicznego, staż pracy powyżej 20 lat).

Spotkania są cykliczne. Zaproszenie ze strony nauczycieli jest otwarte i zależy od chęci oraz dyspozycyjności rodziców (nauczycielka przedszkola niepublicznego, staż pracy do 5 lat).

Na pytanie czwarte dotyczące inicjatyw podejmowanych przez przedszkole mających na celu zachęcenie dzieci do obcowania z literaturą dziecięcą zdecyd-

Logo programu „All of Europe Reads to Kids”,
www.calapolskacztydziedziom.pl/piosenkaaerik

dowana większość respondentek (38 odpowiedzi) udzieliła odpowiedzi, że codzienne czyta dzieciom podczas zabaw porannych, zajęć wychowawczo-dydaktycznych i relaksacji. Nauczycielki biorą także udział w ogólnopolskiej akcji „Cała Polska czyta dzieciom” (23 odpowiedzi). Inne odpowiedzi dotyczyły: prezentowania teatrzyków kukiełkowych (16 odpowiedzi), przygotowania teatrzyków w wykonaniu rodziców lub nauczycieli (14 odpowiedzi), organizowania konkursów dotyczących bajek i baśni (10 odpowiedzi), zachęcania rodziców do wspólnego czytania w domu (9 odpowiedzi), tworzenia kącików książki na terenie przedszkola (8 odpowiedzi) oraz nawiązania współpracy z wydawnictwem (2 odpowiedzi). Oto przykładowe wypowiedzi nauczycielek:

W naszym przedszkolu dzieci zachęcane są do przynoszenia książeczek z domu. Przyniesiona przez dziecko książeczka jest honorowana przez pierwszeństwo czytania w czasie odpoczynku. Ponadto przedszkole współpracuje z dwoma wydawnictwami Zakamarki i Dwie Siostry. Obydwa wydawnictwa raz w roku organizują u nas w przedszkolu kiermasz książek. Jest to ciekawe dla wszystkich wydarzenie, mnóstwo dzieci wybiera i zakupuje dla siebie wtedy nowe książki (nauczycielka przedszkola niepublicznego, staż pracy do 5 lat).

Udział w akcji „Cała Polska czyta dzieciom”; codzienne czytanie literatury dziecięcej po obiedzie. W przedszkolu znajduje się biblioteczka dla dzieci i rodziców z książkami z serii „Cała Polska czyta dzieciom” (nauczycielka przedszkola publicznego, staż pracy powyżej 20 lat).

Dbanie o kącik czytelniczy — samodzielna opieka dzieci; podział książek na działy: „To lubimy czytać”, „O tym rozmawiamy”, „Jesteśmy autorami”. Wykonywanie z dziećmi książeczek — tworzenie historii, układanie bajek, rysowanie ilustracji, nadawanie tytułu; zachęcanie

Logo kampanii społecznej „Całe Czechy czytają dzieciom”,
<http://www.zsebenese.cz/cele-cesko-cte-detem>

dzieci do przynoszenia swoich ulubionych książek do przedszkola i głośne czytanie ich dzieciom (nauczycielka przedszkola publicznego, staż pracy 6–10 lat).

Fundacja ABCXXI jest inicjatorem ogólnopolskiej kampanii społecznej „Cała Polska czyta dzieciom”, której celem jest zwiększenie świadomości na temat znaczenia codziennego czytania dziecku. Hasło kampanii brzmi: „Czytaj dziecku 20 minut dziennie. Codziennie!”. Ciekawostką jest, że fundacja ta nawiązała współpracę z czeską fundacją „Celé Česko čte dětem”, organizując w 2011 r. Międzynarodowy Tydzień Czytania Dzieciom na granicy polsko-czeskiej w Cieszynie i Czeskim Cieszynie. Zainaugurowano w ten sposób program „All of Europe Reads to Kids”, do którego przystąpiły także Słowacja („Celé Slovensko číta det'om”) oraz Litwa („Visa Lietuva skaito vaikams”).

Pytanie piąte dotyczyło oceny wyposażenia kącika książki, znajdującego się w sali przedszkolnej lub na terenie przedszkola. Z analizy uzyskanych odpowiedzi wynika, że w kąciku książki w większości badanych krakowskich przedszkoli znajduje się wystarczająca liczba książek (44 odpowiedzi). W opinii 16 nauczycielek w kąciku książki jest za mała liczba książek, z których mogłyby korzystać dzieci; 14 nauczycielek wskazało na brak najnowszej literatury dziecięcej; 4 respondentki oceniły natomiast wyposażenie kącika książki jako bardzo dobre — zawiera on najnowszą literaturę dla dzieci.

Wnioski

Na podstawie wyników uzyskanych z przeprowadzonych badań można wnioskować, że:

- większość respondentek podejmuje współpracę z najbliższą/lokalną biblioteką publiczną w zakresie stymulowania rozwoju społeczno-moralnego dzieci w wieku przedszkolnym przez literaturę dziecięcą;

- badane krakowskie placówki wychowania przedszkolnego organizują spotkania dzieci z autorami literatury dziecięcej;

- większość krakowskich placówek przedszkolnych podejmuje współpracę z rodzicami dzieci w formie spotkań, podczas których czyta się dzieciom wybrany utwór literacki;

- większość badanych nauczycielek bierze udział w akcji „Cała Polska czyta dzieciom”;

- nauczyciele preferują codzienne głośne czytanie literatury dziecięcej podczas zabaw porannych, zajęć dydaktycznych i relaksacji;

- nauczycielki przedszkola wskazują, iż kąciki książki są dobrze wyposażone. Nieliczne respondentki zwracają uwagę na brak w kąciku najnowszej literatury dziecięcej.

Należy podzielić pogląd A. Ungeheuer-Gołąb (2012, s. 111), że literatura dziecięca ma istotne znaczenie w rozwoju emocjonalnym, intelektualnym i społecznym dzieci w wieku przedszkolnym. Zarówno rodzice/opiekunowie, jak i nauczyciele powinni zatem zapoznawać je z utworami z kanonu literatury dla najmłodszych, aby wzmocnić kształtującą się psychikę.

Bibliografia

Baluch, A. (1993). *Archetypy literatury dziecięcej*. Wrocław: W. Bagioski i Synowie.

Baluch, A. (1996). *Pogaduszki do poduszki. O literaturze dla najmłodszych*. Kraków: Wyd. Edukacyjne.

Baluch, A. (2005). *Książka jest światem. O literaturze dla dzieci małych oraz dla dzieci starszych i nastolatków*. Kraków: Universitas.

Boguszewska, A. (2009). *Znaczenie ilustracji w książce dla dzieci*. „Wychowanie w przedszkolu” 11, s. 20–22.

Molicka, M. (2002). *Bajko-terapia. O lękach dzieci i nowej metodzie terapii*. Poznań: Media Rodzina.

Ożyńska-Zborowska, A. (2002). „Lektury” *przedszkolaków i nieco starszych dzieci*. „Guliwer” 1, s. 67–71.

Ungeheuer-Gołąb, A. (2011). *Rozwój kontaktów małego dziecka z literaturą. Podręcznik*. Warszawa: Wyd. SBP.

Ungeheuer-Gołąb, A. (2012). *Literackie inspiracje w rozwoju przedszkolaka*. Warszawa: Wyd. SBP.

Netografia

Proclamation of the „All of Europe Reads to Kids” programme, http://www.allofpolandreadstokids.org/ckfinder_pliki/files/Packet%20All%20of%20Europe%20Reads%20to%20Kids%20EN.pdf (dostęp 29 X 2019).

<http://www.groteska.pl> (dostęp 29 X 2019).

<https://www.rajska.info/oferta/88-zajecia-i-szkolenia/dla-przedszkolakow.html> (dostęp 29 X 2019).

http://www.pbw.edu.pl/images/ofertaedukacyjna/krakow/dlaszkol/przedszkola/2019_09_17.pdf (dostęp 29 X 2019).

<https://nck.krakow.pl/zajecia/filtruj/zajecia-0-16-0-62-0-0/> (dostęp 29 X 2019).

<https://nck.krakow.pl/oferta/biblioteka/> (dostęp 29 X 2019).

https://www.kijow.pl/czytanie_przy_ekranie_2019_2020.html (dostęp 29 X 2019).

<http://manggha.pl/cykl/bajki-i-basnie-japonskie> (dostęp 29 X 2019).

<http://www.calapolskaczytadzieciom.pl> (dostęp 29 X 2019).

www.calapolskaczytadzieciom.pl/piosenkaaoerk (dostęp 29 X 2019).

<http://www.zsebenese.cz/cele-cesko-cte-detem> (dostęp 29 X 2019).